

Sundbyberg 2020-09-17

Mottagare: s.sjukersättningsutredningen@regeringskansliet.se

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 41 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Svar på frågor ställda av Utredningen om sjuk- och aktivitetsersättningen samt förmåner vid rehabilitering S 2020:04

I Utredningen om sjuk- och aktivitetsersättningen samt förmåner vid rehabilitering S 2020:04 ingår bland annat att utreda hur regelverket när det gäller arbete, studier, bisysslor, uppdrag eller liknande under tid med sjukersättning och aktivitetsersättning kan göras mer förutsebart och enklare för både den försäkrade och Försäkringskassan. Utredningen är intresserade av att ta del av vilka erfarenheter som finns hos era medlemmar ang. när personer som har sjuk- eller aktivitetsersättning vill pröva på att förvärvsarbeta, studera eller arbeta ideellt.

Vilka är skälen till att en person som har sjuk- eller aktivitetsersättning väljer att pröva att förvärvsarbeta, studera, arbeta ideellt etc när han eller hon får en förbättrad arbetsförmåga/bättre hälsa?

För att kunna besvara frågan på ett bra sätt är det viktigt att framhålla att skillnaden mellan att arbeta och att göra något på ideell basis/som fritidssysselsättning kan vara milsvid. I ett arbete ställs krav på prestation, passa tider, utföra uppgifter mer eller mindre under press. Ett arbete kräver idag också att man klarar av att förhålla sig till kollegor liksom andra man möter i arbetet. Ofta ställs

krav på social kompetens i samband med fikaraster, lunch och gemensamhetsaktiviteter. Även moment före arbetstidens början kan uppställa krav som kan vara svåra att klara av, exempelvis ta sig till jobbet under rusningstid i trängsel med andra, liksom att klara av alla morgonbestyr för att sedan lämna hemmet.

Samma krav finns inte när det handlar om att delta i en fritidsaktivitet, engagera sig i en förening, läsa en kurs på exempelvis folkuniversitetet. Inte ens att studera en kurs vid högskolan eller universitetet kan nödvändigtvis jämföras med ett arbete. Ett fritidsintresse kan ofta utföras på tider du själv väljer, fungerar inte tiderna kan du lämna återbud. Du kan anpassa din prestation utifrån intresse, ork och kompetens, om du inte kan leverera saknas sanktioner. Ett ideellt engagemang eller en aktivitet du utövar som fritidssysselsättning kan du styra själv. Engagemang som läggs i en ideell förening styrs av hur individen mår och vad hon eller han orkar just den dagen. Ideellt aktiva kan kliva åt sidan när hälsan tryter, medan man som arbetsför förväntas prestera bra varje dag. Det är stor skillnad på arbete och ideell aktivitet.

Personer med funktionsnedsättning/psykisk ohälsa/kroniska sjukdomar har ofta svårigheter med att möta krav som omvärlden och arbetsplatsen uppställer, och kraven kan – som nämns ovan – vara av varierande karaktär. Det kan också handla om rent fysiska hinder i arbetsmiljön. När krav uppställs på funktioner som är nedsatta, fungerar det inte att arbeta.

Skälen till att en person med sjuk- eller aktivitetsersättning väljer att pröva att förvärvsarbeta, studera, arbeta ideellt kan variera. Det kan handla om en vilja att göra en insats i föreningslivet. Kanske vill man engagera sig i en förening som är inriktad på den sjukdom eller funktionsnedsättning man själv har, eller så vill man vara aktiv i en politisk förening, en idrotts- eller kulturförening eller en annan ideell organisation. Det kan handla om en vilja att göra skillnad, att dela med sig av sina erfarenheter. Men också ett försök att bryta den isolering som en funktionsnedsättning och en sjukdom kan skapa. Det bidrar ofta till bättre psykiskt välbefinnande och en bättre livskvalitet.

Det kan också handla om att läsa eller delta i en kurs för att utveckla ett fritidsintresse, t.ex. lära sig engelska, gå en kurs om Antiken eller akvarellmålning. Men det kan också handla om att man vill försöka närma sig arbetsmarknaden (genom att exempelvis läsa in ämnen på

komvux eller påbörja en utbildning) eller helt enkelt prova på hur det går att arbeta eller studera.

Det är viktigt för oss att framhålla att vi inte känner till personer som vill leva på ersättning från Försäkringskassan, däremot hör vi ständigt att människor vill jobba.

2. Vilka är skälen till att en person som har sjuk- eller aktivitetsersättning väljer att inte pröva att förvärvsarbeta, studera, arbeta ideellt etc när han eller hon får en förbättrad arbetsförmåga/bättre hälsa?

Rädsla att förlora sin ekonomiska trygghet ifall studier/arbete inte fungerar. Risk att arbetet eller studierna inte fungerar och att man då förlorar sin ekonomiska trygghet. För en person med funktionsnedsättning kan det vara ett svårt beslut att ta studielån med vetskap om svårigheterna på arbetsmarknaden. Sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning är lägre, fördomar och diskriminering förekommer liksom otillräcklig kunskap om hur arbetsituationen kan göras tillgänglig för alla. Möjligheterna att bli anställd är inte densamma som för andra. Samtidigt kan låneskulden bli större eftersom studierna kan behöva bedrivas på halvfart och det inte är möjligt att behålla hälften av aktivitets- eller sjukersättningen, se nedan.

Hinder uppstår när aktivitets- och sjukersättningen inte kan bibehållas partiellt. För den som vill prova på att studera uppstår ytterligare ett hinder. Det är inte möjligt att ha sin ersättning partiellt vilande, trots att personen inte klarar av heltidsstudier. Till exempel saknar många unga som uppbär aktivitetsersättning studievana och har inte förmåga att studera på heltid. Många med funktionsnedsättning har dessutom en sådan problematik som gör det svårt eller helt omöjliggör studier på heltid. Det är en stor brist idag att personer som skulle kunna ha förmåga att studera på deltid, inte kan behålla delar av sin ersättning. Istället försvinner hela ersättningen, vilket leder till att personen kan behöva skuldsätta sig i högre utsträckning än andra. Detta är en inlåsningsseffekt som Riksrevisionen lyft i sin rapport "Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet?" (RIR 2015:7) och efterfrågat ändring av.

Problemen med att inte kunna behålla delar av sjuk- och aktivitetsersättningen i samband med studier har Funktionsrätt Sverige lyft i debattartikeln "Funktionsrätt Sverige: Regler behöver

ses över för allas rätt till högre utbildning”, publicerad 11/3 2020 på Altinget.se,

<https://www.altinget.se/artikel/funktionsratt-sverige-regler-behover-ses-over-for-allas-ratt-till-hogre-utbildning>

För kort provotid. För att komma till en fungerande studiesituation kan det dessutom finnas många praktiska hinder. Det kan handla om att lösa boende, hjälpmedel, habilitering, eventuell personlig assistans, resor eller andra stödinsatser som för många tagit lång tid att få fungerande på hemorten. Men även för den som ska studera på distans behöver nödvändiga anpassningar, inläst kurslitteratur och hjälpmedel komma på plats. För vissa kan nuvarande sex månader med bibehållen aktivitetsersättning vara tillräcklig för att hinna prova studier och ta ställning till eventuella fortsatta studier med vilande aktivitetsersättning, men för många är den för knapp för att uppnå en fungerande studiesituation som kan utvärderas. Den korta provotiden skapar en extra stress - och i det här fallet - för personer som kan vara extra stresskänsliga. Att veta att möjligheten till provotid endast gäller i sex månader totalt för att sedan vara förbrukad, kan dessutom spä på stressen.

Så länge det inte finns möjlighet att studera på deltid och ha sjuk- eller aktivitetsersättning på deltid, studera i långsammare takt eller med korta uppehåll under terminen för de vars sjukdom går i skov, ett starkare studiestartstöd och högre bidragsdel i studiestödet, finns för många unga ingen annan väg än att studera med bibehållen aktivitetsersättning. Då kan den vägen inte vara så snäv.

Rädsla att förlora sin ekonomiska trygghet När det gäller att engagera sig/arbete ideellt vågar människor inte det på grund av risk att bli av med sin aktivitets- eller sjukersättning. Rådande regelverk passiviserar människor, och har inlåsnings effekter. För den som uppstår ersättning på deltid är reglerna oerhört stränga, personer med hel ersättning kan arbeta upp till 5 timmar i veckan och tjäna högst en åttondel av den normala inkomsten. Det här har Funktionsrätt Sverige lyft i debattartikeln, <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/1kWWPX/lat-deltidssjukskrivna-engagera-sig-ideellt>

Ideellt engagemang, såsom exempelvis föreningsarbete, bör betraktas som rehabiliterande aktiviteter. Föreningsarbete kan göra att man kommer in i ett socialt sammanhang och känner sig delaktig, vilket är extra viktigt för personer som saknar arbete/sysselsättning. Att bli del i ett sammanhang och känna att man kan bidra skapar i

sig hälsa, välmående och framtidstro. Det kan också ge andra värdefulla erfarenheter som för människor närmare arbetsmarknaden. Att uppleva sig förhindrad att engagera sig ideellt och på så sätt begränsas i sina möjligheter att påverka i samhällsfrågor kan däremot försämra rehabiliteringsprocessen, men blir också ett demokratiproblem. Ett ideellt engagemang kan inte jämföras med ett vanligt arbete. Man kan själv avgöra omfattningen av sitt engagemang och styra det i förhållande till sina egna begränsningar eller svårigheter.

3. Upplevs det vara någon skillnad mellan att våga pröva att förvärvsarbeta, studera och/eller att på annat sätt delta i samhällslivet, t.ex. genom att engagera sig föreningslivet eller annan ideell verksamhet för en person som har sjuk- eller aktivitetsersättning?

Engagerar sig i föreningslivet eller i en annan ideell verksamhet gör man för att det är roligt. Det är något man gör på fritiden. Att prova på att jobba är något annat. Det görs för att man vill ha ett arbete och tjäna pengar.

Av naturliga skäl finns det en större oförståelse för att personer begränsas att engagera sig ideellt på grund av rädsla för att få sin ersättning indragen. Även personer inom aktivitets- eller sjukersättningen måste kunna få ha hobbys och en meningsfull fritid.

Överlag menar vi att det behöver finnas en större generositet att med bibehållen ersättning prova på att arbeta och studera, och inte minst engagera sig ideellt. Synsättet behöver breddas och vi behöver se till vinsterna för individ och samhälle istället för att skapa onödiga inlåsnings effekter. Inom offentlig sektor ser vi exempel på hur anställda får möjlighet att fortbilda sig eller läsa upp sin kompetens med bibehållen lön. Som samhälle skulle vi tjäna på att ha en mer generös hållning till att personer inom aktivitets- och sjukersättningen i större utsträckning får möjlighet att pröva på arbete och studera med bibehållen ersättning. Det stimulerar till att man vågar ta steget, begränsningar ger motsatt effekt. Alla måste ges en rimlig chans att kunna studera, oavsett om det handlar om högre studier, studier på folkhögskola eller annan vuxenutbildning. Ingen ska lämnas i sticket. Samhällsförlusterna blir därav alltför stora.

4. Vilka åtgärder anser era organisationer skulle behövas för att fler ska pröva förvärvsarbete, studier eller annat engagemang i samhällslivet i de fall han eller hon har sjuk- eller

aktivitetsersättning och får en förbättrad arbetsförmåga/bättre hälsa?

- Överlag en större generositet att med bibehållen ersättning prova på att arbeta och studera. Det stimulerar till att man vågar ta steget, begränsningar ger motsatt effekt.
- Möjlighet till partiell ersättning, dvs. att man kan behålla en del av ersättningen och studera under den andra hälften.
- Ett förpliktigande att ersättningen inte äventyras i samband med prov av studier eller arbete. Så är det inte idag. Efter de sex månader som en person tillåts prova på att arbeta eller studera, kan en ny bedömning göras.
- Förläng möjligheten att prova på att studera med bibehållen aktivitetsersättning. Sex månader är för kort tid. Inför samma möjlighet för personer med sjukersättning.
- Ideellt engagemang, såsom exempelvis föreningsarbete, bör betraktas som rehabiliterande aktiviteter eller fritidsaktiviteter som varje människa har rätt att utöva. Ta bort anmälningsplikten. Om människor av rädsla för att förlora sin ersättning hindras från att delta i föreningslivet urholkas både individens rätt och det demokratiska samhället. Det gäller oavsett personen uppbär hel eller halv ersättning.
- För många med funktionsnedsättning är det svårt att gå från hel sjukersättning till att klara av att ersätta 75 procent av den inkomsten med en arbetsinkomst. Om inkomsten är lägre bör den sjukersättningen täcka upp till minst samma ersättningsnivå som betalats ut innan personen började arbeta. Detta för att på riktigt skapa ökad trygghet och bidra till att fler kan våga ta steget att pröva på att arbeta samt ha möjlighet till att stegvis trappa upp sin arbetsomfattning.

5. Har ni information om rapporter, granskningar och/eller tillgång till statistik om dessa regelverk - studier, bisysslor, uppdrag eller liknande under tid med sjukersättning och aktivitetsersättning?

MFD:s rapport "Demokratisk delaktighet hos personer med psykisk funktionsnedsättning", MFD 2016,
<https://www.mfd.se/contentassets/618e916cb7114ba4a4dca3acf46105d2/2016-21-demokratisk-delaktighet-psykisk-funktionsnedsattning.pdf>

Av den framgår bland annat (s. 6):

"Upplevd risk att förlora ersättning vid ideellt engagemang: Inkomsten för många personer med psykisk funktionsnedsättning är sjuk- eller aktivitetsersättning. Det finns enligt regelverken för dessa ersättningar möjlighet att delta i viss utsträckning i ideella sammanhang. Trots det finns i praktiken en rädsla bland

deltagarna att engagera sig ideellt i organisationer eller i politiska partier på grund av upplevd risk att få nedsatt eller förlorad ersättning.”

Riksrevisionens rapport ”Aktivitetsersättningen – en ersättning utan aktivitet?” (RIR 2015:7)

https://www.riksrevisionen.se/download/18.78ae827d1605526e94b2ddac/1518435506867/RiR_2015_07_Aktivitetsers%C3%A4ttning_Anpassad.pdf

”Riksrevisionens granskning visar att det saknas ekonomiska incitament för unga med aktivitetsersättning att lämna ersättningen för studier. Många i gruppen har en problematik som hindrar studier på heltid. Om dessa personer skulle välja att studera på deltid försvinner rätten till aktivitetsersättningen. Risken finns att personer av denna anledning avstår från att studera, vilket enligt Riksrevisionens bedömning skapar en inlåsningsseffekt i systemet med aktivitetsersättningen”

Med vänlig hälsning
Funktionsrätt Sverige

Elisabeth Wallenius
Ordförande